

Anna Jaworska

"Porta Latina" jako podręcznik dla potencjalnego olimpijczyka : odautorska prezentacja podręcznika : zawartość merytoryczna, dydaktyczna i wychowawcza

Collectanea Philologica 12, 103-108

2009

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ANNA JAWORSKA

Wrocław

***Porta Latina* jako podręcznik dla potencjalnego olimpijczyka.
Odautorska prezentacja podręcznika:
zawartość merytoryczna, dydaktyczna i wychowawcza**

W dniach 14–16 września 2007 r. w Łodzi obradowało CII Walne Zgromadzenie Polskiego Towarzystwa Filologicznego. Druga część obrad poświęcona była Uroczystości XXV-lecia Olimpiady Języka Łacińskiego. W blasku tak zacnego jubileuszu miałam zaszczyt zaprezentować *Porta Latina*¹ jako podręcznik dla potencjalnego olimpijczyka.

Sugerując się tematem niniejszej prezentacji, można przypuszczać, że podręcznik *Porta Latina* przeznaczony jest dla elitarnego odbiorcy. Takie przypuszczenia są jak najbardziej zgodne z prawdą. Każdy człowiek, który ma szansę poznania języka starożytnych Rzymian, a przede wszystkim zetknięcia się z tym, co w tym języku napisane, jest wyróżniony, gdyż ucząc się łaciny, poszerza horyzonty humanistyczne, uczy się logicznego myślenia, lepiej rozumie znaczenie wyrazów używanych w języku polskim i łatwiej przyswajają języki nowożytne, a przede wszystkim pobudza pracę ducha. Jak mówi Tadeusz Zieliński, Antyk to jest to ziarno, z którego wyrasta całe nasze człowieczeństwo. Z tym nie spotkamy się podczas nauki bardzo „pożytecznych” przedmiotów.

Naszym zamysłem, jako autorów *Porta Latina*, było napisanie takiego podręcznika, który sprosta wymaganiom nowego, zreformowanego 3-letniego liceum. Zdawaliśmy sobie sprawę ze zróżnicowanej liczby godzin języka łacińskiego w liceach. Dlatego też chcieliśmy napisać podręcznik, z którego będą mogli korzystać wszyscy nauczyciele, zarówno ci, którzy mają do dyspozycji więcej godzin języka łacińskiego przez trzy lata, jak i tacy, którzy dysponują mniejszą liczbą godzin, oraz nauczyciele uczący w liceach o profilu klasycznym, a nawet w gimnazjach, chociaż nasz podręcznik nie jest zatwierdzony do nauczania w gimnazjach.

Porta Latina składa się z dwu części. Część I zawiera teksty, ćwiczenia i słownik, natomiast część II stanowią preparacje, komentarz gramatyczny

¹ S. Wilczyński, E. Pobiedzińska, A. Jaworska, *Porta Latina. Podręcznik do nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej*, wyd. 1, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warszawa 2005.

i rzeczowy. Dodatkowo, z myślą o nauczycielu, powstał *Poradnik dla nauczyciela* wydany na płycie CD.

W części I podręcznika mamy XXXIV jednostki lekcyjne, które obejmują cały podstawowy materiał gramatyczny. Można je nazwać kursem podstawowym. Każda jednostka lekcyjna składa się z czterech części:

- część A to *Varia*, zdania wprowadzające nowy materiał gramatyczny;
- część B stanowi tekst ciągly preparowany lub oryginalny zawierający oprócz części gramatycznych również treści kulturowe;
- w części C: *Exercitationes* znajdują się liczne ćwiczenia pozwalające utrwalić poznany materiał gramatyczny i słownikowy. Staraliśmy się, by ćwiczeń było na tyle dużo i tak urozmaiconych, aby uczeń miał możliwość utrwalić poznane zagadnienia leksykalne, gramatyczne i sprawdzić stan zdobytej wiedzy. Na lekcjach z całą klasą możemy robić tylko wybrane, niektóre ćwiczenia, ale w pracy z potencjalnym olimpijczykiem powinny być przerobione wszystkie;
- w części D, zatytułowanej *Dicta, proverbialia, sententiae*, zamieściliśmy oryginalne przysłowia, sentencje i zwroty potoczne, funkcjonujące w języku polskim. Mamy tutaj w większości sentencje antyczne, które rozpowszechniły się w literaturze europejskiej i dzisiaj również mogą stanowić wyposażenie kulturowe współczesnego Polaka i Europejczyka. Można zachęcać uczniów do pamięciowego opanowania sentencji jako przykładów oryginalnego języka.

Od X jednostki lekcyjnej do wymienionych czterech części dodaliśmy piątą, część E, zatytułowaną *Ars poetica aut quod libet* (Sztuka poetycka albo co kto lubi). Chcieliśmy, aby uczeń miał również sposobność zapoznać się z wyjątkami z poezji łacińskiej, które wprowadzą go w świat poezji starożytnej i pozwolą wstępnie zapoznać się z wersyfikacją łacińską. Dlatego część E zawiera wiersze łacińskie, inskrypcje i zagadki.

Możemy zachęcić uczniów do przygotowania własnego przekładu przetłumaczonych wyjątków z utworów poetyckich. Przez to już od początkowych lekcji zaszczepimy w nich zainteresowanie poezją i wykształcimy umiejętność odróżnienia przekładu tzw. roboczego od literackiego. Ta umiejętność pomoże potencjalnemu olimpijczykowi udoskonalić technikę poprawnego przekładu.

W tym miejscu warto zauważyć, iż podział każdej jednostki lekcyjnej na części umożliwia realizację podręcznika *Porta Latina* w lepszych i gorszych warunkach. Jeśli mamy mniej godzin do dyspozycji, możemy przerabiać np. teksty A i D – *varia* i sentencje – i nie pominiemy żadnego zagadnienia gramatycznego, a tym samym nasze nauczanie nie straci na jakości. Natomiast ucznia, którego możemy prowadzić aż do olimpiady, już od samego początku wdramy do czytania tekstów ciągłych. Do tego właśnie służą teksty B. Możemy również zachęcić ucznia do próby napisania przekładu literackiego przetłumaczonego wcześniej tekstu B.

Cały czas naszym celem jest wykształcenie w uczniu umiejętności dokonania poprawnego przekładu tekstu łacińskiego, co jest wymagane na olimpiadzie.

Tak więc nasz podręcznik ukierunkowany jest przede wszystkim na pracę nad treścią tekstu. W tym celu zamieszczamy teksty ciągłe, sentencje i wyjątki z utworów poetyckich.

Aby pokazać uczniom, że łacina nie jest tzw. językiem martwym, że i dziś można w tym języku mówić, komunikować się, po X, XX i XXX jednostce lekcyjnej wprowadzamy teksty łaciny mówionej – *Latinitas viva* – tematycznie związane z życiem współczesnym. Do każdego z tych tekstów dodaliśmy również *carmina* – teksty pieśni i piosenek z zapisem nutowym.

Nie możemy sobie pozwolić na to, aby w odniesieniu do języka łacińskiego używać terminu „język martwy”. Łacina nie jest do mówienia, ale do myślenia. Czy cała literatura i filozofia nie przemawia do nas? Czy Horacy, Seneka, Cyceon mówią do nas językiem martwym czy wciąż żywym? Język martwy to taki, który nie zawiera żadnej prawdy, a łacina niesie ze sobą prawdy podstawowe. Duch tego języka jest niezmienny w swojej istocie, istnieje tu i teraz, jest ciągle żywy.

Po wspomnianych XXXIV jednostkach lekcyjnych, po kursie podstawowym, przychodzi czas, by przejść o szczebel wyżej i zająć się tłumaczeniem tekstów prozaicznych i poetyckich łacińskich autorów od starożytności po współczesność. Dzięki tym tekstom można lepiej poznać kulturę antyczną, głębiej wniknąć w dzieje myśli europejskiej i uznać potrzebę znajomości języka łacińskiego. Przez wybór tekstów chcieliśmy pokazać, że jest to treść żywa, bliska współczesnemu człowiekowi.

Ponadto w części I podręcznika znajdziemy:

- dyplomy doktorów *honoris causa*: Piotra Kapicy, Leszka Kolakowskiego i Władysława Bartoszewskiego;
- utwory średniowiecznej poezji religijnej, takie jak *Dies irae*, *Stabat Mater*, i świeckiej – *Carmina Burana* – z przekładami autorstwa uczniów klas licealnych. Przekłady te mogą zachęcić uczniów, a zwłaszcza potencjalnych olimpijczyków, do własnej twórczości translatorskiej;
- zbiór blisko 365 powiedzeń, przysłów i sentencji z lokalizacją, tłumaczeniem na język polski i komentarzem rzeczowym przy trudniejszych zwrotach oraz z odniesieniami do polskich przysłów. Są tu wszystkie zdania z części D oraz wiele innych sentencji. Uczeń może wybrać sentencję niemal na każdy dzień roku.

Na końcu części I znajdziemy alfabetyczny słownik polsko-łaciński, przydatny przy wykonywaniu ćwiczeń polegających na tłumaczeniu zdań i wyrażen z języka polskiego na język łaciński oraz alfabetyczny słownik łacińsko-polski z zaznaczeniem, w której jednostce lekcyjnej dany wyraz pojawia się po raz pierwszy.

Zależało nam na wszechstronnym rozwoju ucznia, dlatego zdecydowaliśmy się wprowadzić różne, omówione wyżej, urozmaicenia, które mogłyby zainspirować uczniów do rozwijania własnych talentów.

Zanim przejdziemy do omówienia II części podręcznika, zwróćmy uwagę na układ materiału fleksyjnego i składniowego. Otóż celowo zaczynamy od czasownika jako podstawowej, najważniejszej części mowy, bez której nie może istnieć zdanie. Dość szybko wprowadzamy *coniunctivus* i zamieszczamy w tekstach konstrukcje składniowe. Robimy to świadomie i celowo, aby oswoić ucznia z różnymi zagadnieniami gramatycznymi.

Na przykład już w lekcji II w tekście B zamieszczamy zdanie zawierające składnię *accuativus cum infinitivo*. Nie wolno nam przy tej okazji wyklądać uczniowi całej teorii dotyczącej a.c.i. Nie wprowadzamy żadnej terminologii. Chodzi tylko o zrozumienie sensu. Wprowadzamy przykłady z a.c.i. po to, aby kształtować wycucie językowe w obcej dla języka polskiego składni. W ten sposób zmniejszymy trudność w przyswojeniu obcej konstrukcji i przygotujemy grunt dla właściwej analizy składni łacińskiej. A później, gdy w lekcji V *accusativus cum infinitivo* wystąpi jako główny temat jednostki lekcyjnej, mamy do czego się odwołać.

II część *Porta Latina* zatytułowana *Preparacje i komentarze* zawiera słowniczek przylekcyjny. Obejmuje on słownictwo z części A, B i D, tj. z *variów*, tekstu ciągłego i sentencji z danej jednostki lekcyjnej. Słownictwo ułożone jest w kolejności jego występowania w tekście. Bezpośrednio przy słówkach zaznaczamy zapożyczenia w języku polskim, natomiast na końcu preparacji do każdej jednostki lekcyjnej zamieszczamy zapożyczenia w języku angielskim, niemieckim i francuskim, aby uczeń mógł po pierwsze lepiej zrozumieć język polski, a po drugie wyraźniej zobaczyć, jak wiele wyrazów używanych w językach nowożytnych ma swój źródłosłów w łacinie i jak bardzo znajomość języka łacińskiego pomaga w poznawaniu i zapamiętywaniu słów występujących w językach nowożytnych.

Kolejnym komponentem II części podręcznika jest materiał gramatyczny ujęty w tabele i schematy oraz krótkie objaśnienia zilustrowane przykładami. Dodatkowo na końcu części II uczeń znajdzie zestawienie tabel/form koniugacyjnych i deklinacyjnych.

W części II podręcznika znajduje się również komentarz rzeczowy do tekstów zamieszczonych w I części jako teksty B. Komentarz można wykorzystać do przeczytania i omówienia w klasie albo w inny sposób, w zależności od możliwości czasowych i inwencji nauczyciela. Na końcu każdego komentarza podajemy zawsze literaturę, aby uczeń mógł poszerzyć swoją wiedzę poza wiadomości zawarte w komentarzu.

Komentarz rzeczowy obejmuje wiedzę z zakresu kultury antycznej, często odnosi się do literatury, filozofii, psychologii.

Tak więc z podręcznikiem *Porta Latina* poznajemy zarówno język łaciński, jak i kulturę antyczną ze wszystkimi jej walorami. Nasz podręcznik służy nie tylko do poznania podstaw gramatyki łacińskiej, ale też do poszerzenia wiedzy

na poziomie zaawansowanym, obejmującym tłumaczenie oryginalnych tekstów autorstwa antycznych poetów i prozaików.

Każdy język poznamy na początku od podstaw, aby potem przechodzić na wyższe poziomy. Tak samo jest w przypadku łaciny. Uczeń po opanowaniu kursu podstawowego może przejść wyżej i kształtując umiejętność tłumaczenia tekstów oryginalnych, stać się potencjalnym olimpijczykiem. W takim rozumieniu *Porta Latina* jest podręcznikiem dla potencjalnego olimpijczyka, czyli dla każdego ucznia.

Pisząc podręcznik dla ucznia, nie zapomnieliśmy również o nauczycielu. Dla nauczyciela powstał poradnik wydany na płycie CD. Znajdziemy w nim:

- propozycje realizacji różnych tematów; to są nasze propozycje, ale nie uważamy, że są one jedynie słuszne; tych wersji może być tyle, ilu jest realizatorów podręcznika;
- szczegółowe, obszerne komentarze rzeczowe do trudniejszych tekstów części B, przeznaczone do wykorzystania przez nauczyciela;
- przykładowe sprawdziany, testy gramatyczno-słownikowe i testy na rozumienie tekstów czytanych jako swego rodzaju pomoc dla nauczyciela.

***Porta Latina* as a course book for a potential Olympiad winner.**

The author's presentation of the course book: its substantive, didactic and educational contents

Summary

On 14–16 September 2007 the 102nd Plenary Session of the Polish Philological Society was held in Łódź. During the celebrations of the 25th anniversary of the Latin Language Olympiad I was honoured to present *Porta Latina* as a course book for a potential Olympiad winner².

Taking the title of the following presentation into account, one might think that *Porta Latina* is a course book for an elite student only. Such assumptions are true. A person who is given a chance to become acquainted with the language of ancient Romans should feel favoured.

Our idea, as the authors of *Porta Latina*, was to write a course book that would be appropriate for the new, reformed 3-year comprehensive school.

Porta Latina consists of two parts. Part One of the course book contains XXXIV units which cover all the basic grammar. In each unit there are four parts, which contain separate sentences introducing the new grammar, continuous text (original or adapted), grammar and vocabulary exercises, original proverbs, sayings and expressions that are used colloquially in the Polish language. From unit X on, there is also part called poetic art, or what you will, which comprises Latin poems, inscriptions and riddles. After units X, XX, and XXX there are texts of the spoken Latin (*Latinitas viva*) and the lyrics of songs and ditties along with the musical scores (*Carmina*).

² S. Wilczyński, E. Pobiedzińska, A. Jaworska, *Porta Latina. A Course Book for Teaching Latin and Ancient Roman and Greek Culture*, 1st edition, Wydawnictwo Szkolne PWN, Warsaw 2005.

Moreover, in Part One of the course book there are photos of the diplomas received by Doctors of Letters (*Honoris Causa*), Medieval religious and secular poems, a collection of ca. 365 sayings, proverbs, sentences and alphabetical Polish – Latin and Latin – Polish dictionaries.

Part Two of *Porta Latina* entitled ‘Vocabulary and Commentaries’ comprises a unit dictionary, Polish, English, German and French borrowings from Latin, grammar, lists of conjugational and declensional forms and a factual commentary to the texts included in Part One.

Additionally, with a view to helping teachers, a *Handbook for Teachers* has been released on a CD.